

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовується актуальність та організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування проектної технології у професійній діяльності. Розкривається сутність провідних етапів педагогічного проектування: передпроектного, етапу власне проектування, реалізації проекту, рефлексивного та післяпроектного.

Ключові слова: проектна технологія, педагогічне проектування, професійна діяльність, підготовка майбутніх учителів.

Постановка проблеми у загальному вигляді.Нові суспільно-економічні відносини в Україні викликали суперечність між соціальним запитом та можливостями сучасної системи освіти у розвитку особистості, між потребою в оновленні навчально-виховного процесу в сучасній середній та вищій школі та недостатнім рівнем впровадження інновацій. Сучасна філософія освіти докорінно змінює свою парадигму і потребує переходу до гуманістичної системи навчання та виховання.

Уведення змін у практику навчання й виховання можливе за умови впровадження інноваційних педагогічних технологій, організації навчально-виховної роботи в закладах освіти на сучасних філософських, соціальних, педагогічних засадах.

Важливим у впровадженні освітніх технологій в педагогічний процес є встановлення у сучасному суспільстві пріоритету способу діяльності над результатом діяльності, з урахуванням соціальних, економічних, екологічних, психологічних, етичних та інших факторів і наслідків.

Серед багатьох педагогічних технологій, які існують у педагогіці, окремо слід виділити ті технології, які в сучасній педагогічній теорії та практиці викликають особливий інтерес, серед них вагомого значення набуває проектна технологія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще у сімдесяті роки Н.Кузьміна виділяє серед функціональних елементів індивідуальної професійної діяльності як педагогічної системи конструктивний компонент. При цьому конструктивну діяльність дослідниця пов'язує з відбором, композицією інформаційного матеріалу, проектуванням навчально-виховного процесу. Вона ототожнює проектування та конструювання, оскільки, зазначає вона: «Конструктивна, тобто проектна діяльність, необхідна в усьому навчально-виховному процесі і є умовою його високої результативності» [4]. Проте уже на початку восьмидесятих років Н.Кузьміна дещо по-іншому підійшла до даної проблеми і вже вважала за доцільне виокремити проектування в самостійну структурну одиницю педагогічної діяльності. Проектну діяльність вчителя вона пов'язує з умінням побудови системи цілей та завдань, плануванням діяльності учнів. Конструктивна ж діяльність, на думку автора, включає уміння відбору та композиції інформації, побудови діяльності учнів та вчителя [5]. Важливим, на нашу думку, у дослідженнях Н.Кузьміної є те, що вона здійснила перші спроби описати зміст конструктивної та проектної діяльності вчителя. Але в її дослідженнях не розкрито в достатній мірі функції, механізми цих компонентів педагогічної діяльності.

О.Дубасенюк, творчо розвиваючи наукові ідеї Н.Кузьміної, в структурі виховної діяльності виділяє проектно-цільовий етап, який передбачає розгляд двох компонентів: проектного і конструктивного. Основна функція проектного компоненту виховної діяльності полягає у моделюванні стратегічної програми розв'язання педагогічних цілей і задач [1].

Підкреслюючи, що навчально-виховна діяльність - це діяльність перспективна, спрямована на майбутнє, О.Дубасенюк вважає, що проектування є одним із найважливіших компонентів професійної діяльності педагога [1].

Ряд вчених досліджує проектну (конструктивну) діяльність вчителя з позицій функціонального підходу, обмежуючись при цьому характеристикою конструктивних та проектних умінь.

Таке бачення конструктивної діяльності засвідчує, що вона є складним психологічним утворенням, котре вимагає від майбутнього педагога не лише знання навчального матеріалу, але й високого ступеню розвитку педагогічного мислення та уяви.

По-іншому підходять до цієї проблеми М.Томін та Н.Білокур, які поділяють уміння конструктивної діяльності вчителя на три нерівнозначні групи [7]:

- уміння, пов'язані з проектуванням системи знань учнів та плануванням навчально-виховної роботи;
- уміння спрямовані на проектування діяльності учнів, форм навчальної та виховної роботи;
- уміння, пов'язані з проектуванням власної діяльності вчителя.

За такої класифікації маємо змогу спостерігати той факт, що автори ототожнюють проектування та конструювання, які, на нашу думку, помітно різняться змістом і кожне з них виконує специфічні функції в педагогічній діяльності. Крім того, дослідники розмежовують проектування діяльності вчителя та учнів, хоча по суті це має бути проектування їх взаємодії.

Ряд сучасних прогресивних концепцій формування професійних умінь вчителя базуються на трактуванні проектування педагогічної діяльності як творчого процесу (В.Загвязинський, В.Кан-Калик, Н.Нікандров, М.Поташник, П.Шевченко, П.Красовський, І.Дмитрик, С.Сисоева та ін.).

Так В.Загвязинський педагогічні уміння розглядає як здатність творчо вирішувати педагогічні задачі. Алгоритм проектування навчально-виховного процесу на творчому рівні забезпечують уміння вивчати та аналізувати вихідний стан об'єкту навчання і виховання, уміння прогнозувати його перспективний стан як результат навчально-виховного процесу, уміння цілепокладання, проектування, планування. Запропонована автором

процедура проектування навчально-виховної діяльності передбачає на всіх етапах мислене моделювання і співвіднесення з практикою мислених експеримент [2].

С.Сисоева, досліджуючи проблеми розвитку педагогічної творчості, робить висновок, що творчий педагог обов'язково прийде до проектування власної педагогічної технології. Шлях до творчості, на думку вченої, іде через оптимізацію педагогічного процесу, суть якої - пошук (проектування, конструювання) найкращого за результативністю варіанту для конкретних умов при мінімальних затратах часу і сил[6].

Метою статті є обґрунтування організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до педагогічного проектування.

Виклад основного матеріалу. Терміни “проект”, “метод проекту”, “проектування” широко вживається в різних галузях знань і мають кілька значень. Насамперед звернемося до основних визначень цих термінів.

“Проект” від латинського означає “кинутий уперед”, визначається як: 1) технічний документ, розроблений план для зведення споруд, виготовлення машин, приладів; 2) попередній текст якогось документа; 3) план, задум. У нашому розумінні проект - це процес творчої пошуково-дослідницької діяльності особистості для досягнення бажаного результату, який би задовольняв інтереси та вирішував актуальні проблеми індивіда та суспільства.

Проектування – процес створення проекту. Проектна діяльність розглядається нами як специфічний вид діяльності, що спрямований на створення суттєво нових продуктів, котрі є результатом творчих пошукових зусиль особистості або колективу.

Крім поняття “проект” в сучасній літературі ми зустрічаємо поняття “метод проектів”. Термін “метод проектів” доцільно трактувати як систему навчання, при якій учні здобувають знання та вміння у процесі планування і виконання проектів.

Підготовка майбутніх педагогів до проектування навчально-виховної діяльності відбувається найбільш успішно за таких організаційно-педагогічних умов: забезпечення взаємодії системного, особистісного та діяльнісно-зорієнтованого підходів до професійної підготовки педагогів; опанування студентами алгоритмом здійснення проектування навчально-виховної діяльності; поетапне навчання педагогів проектуванню педагогічної діяльності.

Під організаційно-педагогічними умовами розуміється сукупність необхідних зовнішніх вимог, задоволення яких забезпечить досягнення бажаного результату.

Забезпечення взаємодії системного, особистісного та діяльнісно-зорієнтованого підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів та опанування ними алгоритмом здійснення проектування навчально-виховної діяльності як умова ефективності формування готовності до проектування навчально-виховної діяльності передбачає насичення навчально-виховного процесу змістом, формами й методами, що дозволяють максимально реалізувати поставлені завдання, у відповідності з особистісно-орієнтованою моделлю професійної підготовки.

Обистісно-зорієнтована модель спрямована на розвиток цілісної особистості: її природних особливостей (здоров'я, здатності мислити, почувати, діяти), її соціальних властивостей (бути громадянином, трудівником) і властивостей суб'єкта культури (волі, гуманності, духовності, творчості). При цьому розвиток і природних, і соціальних, і культурних початків здійснюється в контексті змісту професійної освіти, що має загальнолюдську, національну цінність.

Основними напрямками удосконалення професійно-педагогічної освіти майбутнього вчителя є: поглиблення і розширення фундаментальної підготовки з навчальних предметів; поглиблення і розширення фундаментальної психолого-педагогічної та методичної підготовки; розширення уявлень про елективні навчальні курси, модернізація змісту і

форм проведення педагогічної практики та науково-дослідницької роботи, оновлення процесу навчання студента у педагогічному вузі.

Як показує практика, компоненти спеціальної, психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутніх фахівців не завжди органічно пов'язані між собою. Вони засвоюються, а потім існують паралельно, не сприяючи, а іноді навіть заважаючи створенню цілісної професійно спрямованої системи набутих знань і практичних умінь. Частина знань, одержаних у вищому навчальному закладі, не будучи спрямованими на застосування в майбутній практичній діяльності, не включається до системи засвоюваного змісту освіти випускника і, як наслідок, втрачається.

Окремим напрямом професійної підготовки як майбутнього учителя є підготовка до застосування проектної технології. Спираючись на вищесказане, можна визначити її як: а) процес засвоєння теоретичних знань про проектну технологію і формування спеціальних умінь, необхідних для здійснення даного процесу в сучасній школі; б) результат зазначеного процесу, що характеризується певним рівнем розвитку особистості школяра, сформованості педагогічних, психологічних і методичних знань, умінь і навичок; в) педагогічну систему, що має певний зміст і структуру; г) пізнавальну діяльність, пов'язану із засвоєнням педагогічних, психологічних і методичних знань, а також активним включенням у практичну діяльність.

Ця підготовка становить собою складну, впорядковану, цілісну, динамічну систему, що функціонує відповідно до мети, завдань та принципів діяльності вищої школи, спрямовується на формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів, системи їхніх знань, умінь та навичок, розвиток творчого підходу до проектування педагогічної діяльності і підпорядковується меті формування в майбутніх педагогів готовності до здійснення такої роботи.

Аналіз змісту професійної підготовки майбутніх педагогів показує, що цьому аспектові не приділяється належної уваги. Питання, пов'язані з проектуванням педагогічної діяльності, розкриваються у дисциплінах

психолого-педагогічного циклу фрагментарно, епізодично. Жоден з аналізованих навчальних предметів у поданні методів навчання не акцентує уваги на можливості формування готовності до застосування проектної технології у вчителів, хоча у викладі завдань професійної освіти формування даного виду готовності є необхідністю.

Тому забезпечення мобільної професійної системи, здатної акумулювати педагогічний досвід, традиції та інновації в організації освітнього процесу як умова підвищення якості підготовки вчителів та формування у них шуканого виду готовності передбачає, по-перше, міждисциплінарний підхід до професійної освіти майбутніх учителів, по-друге, включення в навчальний процес курсів з інноваційним змістом, орієнтованих на досягнення поставлених цілей.

Досить важливим є навчання майбутніх педагогівосновним етапам та практичнимдіямстворенняпедагогічного проекту.

Якщо з прикладною метою етапи проектування «укрупнити», звівши їх до мінімальної кількості і зберігаючи при цьому загальну логіку, що відображає сутність проектної діяльності, то можна окреслити наступні:передпроектний етап;етап власне проектування;етап реалізації проекту;рефлексивний етап;післяпроектний етап.

В межах кожного з цих етапів, в свою чергу, виділяються певні процедури, що становлять змістовну, структурну, технологічну, організаційну основу проектних дій. Розглянемо докладніше кожен з етапів.

Передпроектний етап. Вхідженню в проект передує етап, завдання якого – створити передумови для успішного проектування та його психолого-педагогічного, методичного, організаційного, матеріально-технічного забезпечення. Цей етап включає такі характерні процедури, як: діагностика, цілепокладання, прогнозування..

Таким чином, в результаті передпроектного етапу повинна бути сформульована спільна для учасників проектної роботи інформаційна,

мотиваційна, цільова та стратегічна платформи всіх послідовних дій. У змістовому відношенні отримана концепція проекту має включати:

- опис та ціннісно-сміслову оцінку проблемного поля проектування;
- цілі проекту з описом кінцевого результату;
- стратегію та принципи проектування;
- критерії оцінки результатів проектування.

Під час другого етапу(власне проектування) здійснюється реалізація стратегії проектної діяльності, яка полягає у моделюванні системи цілеспрямованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії, конструюванні форм та методів організації навчальної або виховної діяльності, плануванні діяльності у просторі і часі. А саме: здійснюється розробка інструментально-операційної сторони проектної діяльності.

Починається етап з прогнозування, яке виконує цього разу організаційно-методичну (тактичну) функцію –«програвання варіантів», різновидів форм навчально-виховної діяльності та вибір серед них того, що забезпечує максимальну результативність та розумні витрати зусиль і часу. На основі прогнозування здійснюється моделювання майбутньої діяльності.

Моделювання, як етап проектування, виконує функцію побудови інформаційної моделі, яка може бути зображена у вигляді схеми або програми, дозволяє дослідити дію основних принципів навчання або виховання, з якої можна отримати прогностичну інформацію про майбутній навчально-виховний процес, його структуру, основні характеристики, знайти оптимальні варіанти його організації. Проміжним результатом проектної діяльності на даному етапі вважається теоретичне обґрунтування проекту, яке є базою для здійснення конструювання. Суть його полягає у визначенні структури та змісту навчальної або виховної діяльності, розробленні системи конкретних послідовних дій, виборі найбільш доцільних форм, методів і засобів реалізації проекту. Вибір детермінується навчальними, виховними задачами та особливостями протікання навчально-виховного процесу.

Наступним досить відповідальним моментом є планування – розподіл навчальної або виховної діяльності в часі і просторі, її регламентація. Для виконання цієї технологічної задачі потрібно співвіднести об'єм запланованої роботи, кількість заходів з відведеними часовими рамками, детально розподілити необхідний час на підготовку й організацію діяльності, враховуючи її темп, ритм, послідовність, швидкість тощо.

По закінченню даного етапу повинна бути розроблена графічна й текстова документація (програми, графіки, плани, плани-конспекти), яка визначає зміст та будову проекту, містить необхідні дані для його реалізації та контролю.

На етапі реалізації проекту кожен з учасників проекту має приступати до реалізації намічених дій та поступового розв'язання поставлених задач. Кожен крок в межах даного етапу не може бути вільним. Він визначається логікою створення та перетворення предмета проектування і завжди співвідноситься з конкретним завданням. У будь-який момент реалізації проекту кожен учасник повинен чітко усвідомлювати, що, з якою метою, в який термін йому необхідно зробити, якими можуть бути уявні результати. Яку роль відведено цим результатам у загальній концепції проекту. Особливість діяльності в межах проекту така, що лише за умови виконання кожного завдання та наступного «обміну» отриманими результатами з'являється можливість подальшого просування проекту.

Завершальним у роботі по втіленню попереднього задуму є рефлексивний етап, який включає в себе дві основні процедури, різні в технологічному, але спільні у функціональному відношенні. Це експертиза та рефлексія.

Підсумкова експертиза і оцінка проекту дають можливість визначити відповідність отриманого продукту початковому задуму. По завершенню експертизи за необхідністю проводиться корекція проекту. Оцінка проекту може відбуватися різними способами:

- на основі залучення незалежних експертів;

- у ході самооцінки результатів проекту відповідно до визначених критеріїв;
- у процесі рефлексії з приводу успішності та цілісності проектування як спільної діяльності, включаючи її цілі, зміст, форми, способи здійснення;
- у ході рефлексії з приводу проектування як процесу, що будується за визначеними правилами.

Даний етап передбачає не лише оцінку виконаного, але і людського результату проекту. За умови правильної організації даний етап несе найбільше навантаження. Рефлексії зазнає не тільки протікання проекту, але і система відносин, яка в ньому склалася. Рефлексія на завершальній стадії проекту це звернення учасників до себе і один до одного у новій якості, з висоти набутого досвіду спільної діяльності. Під час підсумкової рефлексії ніби «закривається» проектний час. Це бачення себе з боку – тут і зараз. Це і ретроспективний погляд на пройдений шлях, і погляд у майбутнє.

Післяпроектний етап слідує після завершення проектних дій, отримання уявлення та оцінки результатів. Дії всіх зацікавлених учасників проекту у цей період визначають його об'єктивну життєздатність і подальшу долю отриманого результату проектної діяльності. Тут можливими є варіанти:

- перехід до нового проекту;
- інтеграція з іншими проектами;
- заміна статусу суб'єкта проектної діяльності;
- заміна адреси проекту (перенесення отриманого досвіду на інші категорії учнів чи спеціалістів);
- розповсюдження проекту на інші рівні (адміністративний, міжнародний);

У педагогічному відношенні всі етапи проектної діяльності є однаково важливими. Кожен з них можна розглядати як частину начально-виховного

процесу, в якому крім проектного продукту діагностично проявляються та формуються цінності, норми, переконання людей, ініціюються їх комунікативні, творчі здібності. Успіх проектувальної діяльності вчителя визначається комплексним забезпеченням кожного з етапів адекватними способами та прийомами; удосконаленням за рахунок цього необхідних якостей та характеристик суб'єктів проектування.

Висновок. Отже, успішність впровадження проектної технології у загальноосвітній та вищій школі значною мірою визначається постійною мотивацією студентів, усвідомленістю педагогів у її значимості для реалізації особистісно орієнтованої моделі навчальної і виховної роботи, удосконаленням як теоретичної, так практичної підготовки майбутніх педагогів.

Література:

1. Дубасенюк О. Професійна педагогічна діяльність : сутність та сучасні підходи / О. Дубасенюк // Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.-метод. зб. / [за ред. О. Дубасенюк та Л. Пуховської]. – Житомир, 2000. – 270 с.
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
3. Коберник О.М. Проектна технологія: теорія, історія, практика: Монографія. / О.М. Коберник. – Умань: ПП Жовтий, 2012. – 218 с.
4. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя / Н.В. Кузьмина. – Л.: Из-во Ленинградского ун-та, 1967. – 183 с.
5. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя / Н.В. Кузьмина, Кухарев Н.Ф. – Гомель: ГГУ, 1983. – 76 с.
6. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К.: АПН України, 2002. – № 1 (5). – С. 73–80.
7. Томин Н. А. Формирование воспитательных учений будущего учителя в процессе вузовской общепедагогической подготовки / Н.А. Томин, Н.Ф. Белокур. - Челябинск: ЧПИ, 1986. - 66 с.

А.Н.Коберник

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ПРИМЕНЕНИЮ ПРОЕКТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье обосновывается актуальность и организационно-педагогические условия подготовки будущих учителей к применению проектной технологии в профессиональной деятельности. Раскрывается сущность ведущих этапов педагогического проектирования: предпроектного, этап собственно проектирования, реализации проекта, рефлексивного и послепроектного.

Ключевые слова: проектная технология, педагогическое проектирование, профессиональная деятельность, подготовка будущих учителей.

О.М.Коберник

The preparation of future teachers to use project technology in the design profession.

The article explains the relevance of organizational and pedagogical conditions for the preparation of future teachers to use project technology in the design profession. The essence of leading pedagogical planning stages: pre-, stage proper design, project implementation, and post-reflexive.

Keywords: design technology, instructional design, professional work, the training of future teachers.